

Liliana Maria Popa • Ioan-Nicolae Popa

VASILE AARON

Scieri juridice inedite

De aceeași autori

CONTRIBUȚII LA O BIBLIOGRAFIE VASILE AARON

ARTICOLE ȘI COMUNICĂRI

- L. POPA, I.-N. POPA – *Contribuții la viața și activitatea lui Vasile Aaron*, în *Biblioteca și cercetarea*, XII, Cluj-Napoca, 1988.
- L. POPA – *Șase scrisori inedite ale lui Gheorghe Șincai către Vasile Aaron*, în *Revista de arhivistică*, ed. Asoc. arhiviștilor „D. Prodan” Cluj-Napoca, 1997, nr. 1-2.
- L. POPA – *Două scrisori inedite ale lui Samuil Micu-Klein către Vasile Aaron*, în *Revista de arhivistică*, ed. Asoc. arhiviștilor „D. Prodan” Cluj-Napoca, 1998, nr. 1-2.
- L. POPA – *O scrisoare inedită a lui Petru Maior către Vasile Aaron*, în *Anuarul Institutului de cercetări socio-umane Sibiu*, XIII-XIV, 2006-2007, Ed. Academiei Române, București, 2007.
- I.-N. POPA – *Mărturii despre scriitori și cărți în documente din Fondul personal Vasile Aaron*, în *Transilvania*, Sibiu, nr. 11-12, 2010.
- I. N. POPA – *Ediții ale scrierilor lui Vasile Aaron existente în bibliotecile sibiene*, în *Anuarul Institutului de cercetări socio-umane Sibiu*, XIX, Ed. Academiei Române, București, 2012.
- I.-N. POPA – *Vasile Aaron (1780-1821) – ediții și strategii editoriale*, în *Transilvania*, Sibiu, nr. 5-6, 2012.
- L. POPA, I.-N. POPA – *Vasile Aaron (1780-1821)*, în *Rapsodia*, nr. 98-100/2012 și 101/2013.
- L. POPA – *Fr. G. Klopstock vs. Vasile Aaron*, în *Transilvania*, Sibiu, nr. 5-6, 2013.
- I.-N. POPA – *Scurtă privire asupra unei scrieri juridice de la începutul secolului al XIX-lea*, în *Transilvania*, Sibiu, nr. 8, 2014.
- I.-N. POPA – *Istoria lui Sofronim și a Haritei cei frumoase pe ruta Franța, Grecia, Țara Românească, Sibiu*. În curs de apariție în *Anuarul Institutului de cercetări socio-umane Sibiu*, XXI, Ed. Academiei Române, București, 2014.

Liliana Maria Popa • Ioan-Nicolae Popa

VASILE AARON

Scieri juridice inedite

EDITURA CURS

Cluj-Napoca 2014

Volum tipărit pe cheltuiala autorilor, cu sprijin din partea parohiei ortodoxe
Bunavestire I Sibiu („De pe Groapă”)

© 2014. Toate drepturile aparțin autorilor. Reproducerea parțială sau totală
a conținutului acestei lucrări este permisă numai cu acordul scris al
autorilor.

Editor: MONICA HRISCU

Coperta: PAULA BUD

Editura CURS

Cluj-Napoca, Al. Padin nr. 12 apt. 35, RO-400508

Comenzi online:

www.edituracurs.ro

Tiparul executat la SC Mega Print SRL, Cluj-Napoca

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

POPA, LILIANA MARIA

Vasile Aaron : scrieri juridice inedite / Liliana Maria Popa, Ioan-Nicolae Popa.

- Cluj-Napoca : Curs, 2014

Bibliogr.

ISBN 978-606-93531-2-7

I. Popa, Ioan-Nicolae

351.95(498)(094)

821.135.1-821

CUPRINS

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI	6
CĂRTURARUL ILUMINIST VASILE AARON ȘI SCRIERILE SALE JURIDICE	11
DISERTAȚIE JURIDICĂ PRIVIND CARTEA A II-A, TITLURILE AL 2-lea ȘI AL 4-lea DIN STATUTE	89
<i>pe care BASILIUS AARON, jurat-procurator în cauzele din ambele foruri din Marele Principat și din părțile alăturate lui, cu umilință intenționează să o supună Universității săsești în vederea unei examinări privind legile <prevăzute> în Statut. Sibiu, 15 decembrie 1804</i>	
ÎNDREPTARE ÎN PRAXISUL FORUMURILOR DE JUDECATĂ BISERICEȘTI	103
ANEXE	217
BIBLIOGRAFIE	223

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

În ediția de față sunt prezentate două manuscrise inedite. Primul este cel al disertației pe care Vasile Aaron o întocmea în 1804, la puțin timp după sosirea lui la Sibiu, cu scopul de a obține *stallum agendi* – dreptul de a profesa pe teritoriul Pământului Crăiesc. Lucrarea, redactată în latină, este accesibilă în original¹ și nu pune probleme unui cunoscător al limbii, drept pentru care nu am considerat necesar să reproducem aici și textul original, ci doar traducerea, pe cât posibil fidelă, în limba română. Noțiunile străine limbii române au fost explicate în note de subsol.

Al doilea manuscris, cel al îndrumarului juridic redactat de Vasile Aaron în 1805, se păstrează la Biblioteca Academiei din Cluj-Napoca² și este prima încercare de a da publicității acea lucrare. După cum rezultă și din studiul nostru introductiv, manuscrisul respectiv este o copie, realizată la câteva decenii după elaborarea originalului, care, din păcate, nu se păstrează. În această situație, publicarea lui este, pe de o parte, mai simplă, pe de alta, mai complicată decât dacă cercetătorul ar fi avut la dispoziție originalul. Mai simplă pentru că, fiind o copie, ba poate chiar o copie după o altă copie, necesitatea reproducerii exacte a textului este mai puțin stringentă. Pe de altă parte, transcriind-o, cercetătorul se vede mereu pus în situația să stabilească, mai bine zis să ghicească, în ce măsură textul i se datorează autorului însuși și în ce constă „contribuția” copistului. Având în vedere celelalte lucrări ale lui Aaron, care vădesc un ridicat grad de cultură, o bună cunoaștere a limbii (și limbilor) și a gramaticii, nu același lucru se poate spune și despre cei doi copişti care se îndeletnicesc, poate la mare distanță unul de altul, cu transcrierea materialului. Astfel, este greu de crezut, mai ales considerând că autorul pregătea lucrarea

1 DJSAN, Fond Universitatea săsească, doc. nr. 555/1804.

2 B.A.R. Filiala Cluj, Secția de manuscrise, Fondul Blaj, Ms. rom. nr. 310.

pentru tipar, că Aaron nu ar fi completat spațiile destinate versiunilor în alte limbi ale unor documente citate, spații care în manuscrisul nostru au rămas albe. De asemenea, este puțin probabil ca Aaron, care era un foarte bun cunoscător al limbii latine, să fi scris, mai ales în ultima parte a tratatului, termenii latinești cu chirilice, cum apar ei în manuscrisul nostru, mai ales că la începutul lucrării nu ezită să dea în paranteză forma corectă, cu grafia adecvată. Neștiință? Comoditate? Sau, scriind doar pentru sine însuși, copistul nu consideră că ar avea nevoie de zorzoane lingvistico-științifice, care, în situația lui, n-ar fi făcut decât să-i îngreuneze misiunea, ci se limitează la ceea ce este strict necesar pentru a dispune de un manual practic și ușor de folosit.

În afara celor de mai sus, la transcriere, cercetătorul s-a lovit de câteva reale „pietre de poticnire”. Prima a fost inconsecvența copistului, care scrie același cuvânt în două sau chiar trei feluri, uneori chiar în același rând. De exemplu, cuvântul *deliberat* îl întâlnim scris și corect, dar și *delibrat*, *delibărat*, *dălibărat*; cuvântul *apelație* îl găsim, chiar alături, scris *appelație*, *procurator* apare scris și *procorator*, *persoane* apare frecvent scris *persone*, *document* apare și *docoment*, *partea împotrivoare*, dar și *împrotvitoare* și chiar *potrivoare*, *duminică*, dar și *duminecă*, să în loc de *se*, *biserica*, dar și *beserică* etc.

A doua a fost despărțirea arbitrară a literelor care formează un cuvânt, după cum „scriitorul”, mai ales cel de-al doilea copist, a avut nevoie să-și înmoaie pana. Vom găsi, astfel, grafii ca *de cre tu muri*, *înpe deapsa*, *încre din țate* și *încre dințate*, *publică luidulisă*, *în de stu lite*, *prici ni lor*, *ce lor* și multe altele asemenea. În schimb, parcă în compensație, găsim forme ca *totrău*, *sarști*, *sargăsi*, *sarfizis*, *ne putândule*, *întracel* etc.

Interesante ni s-au părut cuvinte ca *păstornicești*, *supt* (sub), *părintască*, *fevruarie*, *avgust*, *relighia*, *Prințipat*, *nice* (nici), *pre* (pe), *feță* (fețe), *profesuri*, *a amerința*, *carii* (pluralul lui care), *măduha* (măduva), *tâmplare* (întâmplare), *să* (se), *piardere* (scris cu -ia), *trii* (trei) și altele, care reflectă, credem, realități fonetice sau lexicale ale momentului.

Neologismele de origine latină, anunțate de autor încă în prefață, abundă (*persoană*, *deliberat*, *document*, *remedium*), unele dintre ele fiind preluate prin intermediul limbii maghiare (*proșes*, *praxiș*, *a protestălui*, *a alegăului*, *a exțipăului*).

În această situație, am procedat după cum urmează:

a. termenii juridici scriși greșit (*Copilate* pentru *Compile*), care cu siguranță nu-i aparțin autorului, i-am corectat tacit;

b. tot tacit am corectat scăpări evidente de condei, ca *aașișderea*, *actorulu<i>*, precum și greșelile de ortografie (absența cratimei); tacit am modernizat folosirea virgulei și a celorlalte semne de punctuație;

c. la fel am procedat și cu cuvintele despărțite, respectiv unite, aleatoriu;

d. în cazul cuvintelor scrise în mai multe feluri, dacă în text apare, **măcar o dată**, și forma corectă a acestora, am adoptat-o în general pe aceasta;

e. am renunțat la terminațiile în *-iu*, *-ŭ*, pentru a evita dificultățile de lectură;

f. am păstrat formele lexicale care reflectă o realitate fonetică a locului și momentului redactării scrierii;

g. am respectat scrierea cu *e-* inițial, alternată cu *ia-*, întrucât am considerat-o conștientă și intenționată;

h. cuvintele omise le-am adăugat între paranteze unghiulare;

i. litera ʙ am redat-o, ca și în precedentele noastre lucrări, fie prin *e*, citit lung și deschis, fie prin *-ea*, acolo unde era cazul. Cuvintele care, astăzi, conțin diftongul *-ie* și care apar scrise fără *-i*, le-am scris corect (*muere*, *eșit*, *dee*, *iee* vor fi scrise *muiere*, *ieșit*, *deie*, *ieie* etc.).

j. am renunțat la sublinierile în text, oricum aleatorii, preferând scrierea cu italice a termenilor juridici latinești, fie ei scriși cu chirilice sau cu latine. În cazurile când cele două variante se succed, am specificat în notă.

k. notele de subsol sunt, în general, ale editorilor. La acelea, puține, care îi aparțin lui Aaron sau copistului, am menționat acest lucru.

Îngrijitorii ediției mulțumesc tuturor celor care i-au ajutat să finalizeze lucrarea. Un gând bun pentru lucrătorii marilor biblioteci în care am zăbovit în cursul documentării: Direcția județeană Sibiu a Arhivelor Naționale, Biblioteca Academiei Cluj-Napoca, Brukenthal, ASTRA, Institutul Teologic, Institutul de cercetări socio-umane din Sibiu.

Mulțumiri și întreaga noastră recunoștință preotului iubitor de carte Constantin Mitea, care, cu rarismă generozitate, și-a asumat o parte din povara financiară a editării prezentului volum.

În ultimă instanță, mulțumiri editorului dr. Monica Hriscu și graficianului dr. Paula Bud pentru competența, profesionalismul și devotamentul cu care s-au implicat în acest al doilea proiect derulat în colaborare cu Editura CURS din Cluj-Napoca.

Sibiu, 5 septembrie 2014

*Memoriei
celor care au oferit românilor ardeleni
știința utilizării argumentelor forței legii
împotriva abuzurilor legii forței*

CĂRTURARUL ILUMINIST VASILE AARON ȘI SCRIERILE SALE JURIDICE

„Câte (...) am adus înainte,
numai spre acel sfârșit am vrut a le face cunoscute,
ca să știe fieștecare cartea legilor cu care trăim
și în ce chip să ne folosim cu dânsa.”

*Vasile Aaron de Bistra,
jurat procurator, 1805*

Vasile Aaron face parte din categoria „luminătorilor”, a intelectualilor epocii Școlii ardelenne implicați în amplul proces de educare social-morală și națională a românilor transilvăneni, în mișcarea de emancipare generată de pătrunderea ideilor iluministe ale Apusului în această parte a Europei. Versificator prodigios și faimos avocat, el a acționat în consonanță cu spiritul epocii, multor conaționali fiindu-le model, povățuitor și apărător. După căderea din viață a intrat într-o nedreaptă uitare, existența sa înfățișându-se posterității ca o înșiruire de incertitudini și de necunoscute. Toate lucrările de specialitate se rezumă, în esență, la sumarele informații oferite cu un veac și jumătate în urmă de

profesorul cernăuțean Aron Pumnul în *Lepturariul* său¹. Cei care au scris despre el nu au putut spune aproape nimic despre activitatea juristului. Fără a se osteni să-l citească în întregime, i-au aplicat literatului eticheta relativ reduționistă și minimalizatoare de „scriitor popular” care „imită, prelucrează, vulgarizează” scrieri cunoscute ori presupuse din diverse literaturi. Textele despre Vasile Aaron cuprind numeroase erori, aproximări și aprecieri infidele. În cele trei volume de restituire culturală pe care le-am dedicat iluministului transilvănean² am procedat la corectarea acestora. În același timp, am oferit informații noi, în măsură să contribuie la conturarea corectă a personalității juristului-literat, la reliefaarea cadrului social și uman în care a viețuit și la reconsiderarea rolului pe care l-a avut în complexul proces de afirmare culturală și națională a românilor din Transilvania.

Cărturarul aparținea vestitei familii transilvănene a Aroneștilor de Bistra³, din care se ridicase și episcopul Petru Pavel Aaron⁴. Născut pe la 1780, a fost contemporanul ceva mai tânăr al unor Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ioan Piuariu-Molnar, Ioan Budai-Deleanu, Vasile Moga, Gheorghe Lazăr, Paul Iorgovici, Radu Tempea, ca să amintim doar câteva nume cu

-
- 1 Aron Pumnul (1818-1866), filolog și istoric literar, profesor, publicist, autor de manuale școlare, refugiat la Cernăuți după evenimentele din Transilvania și din Țara Românească ale anului revoluționar 1848. Principala sa lucrare, *Lepturariu românesc cules din scriptori români*, apărută la Viena, în patru volume, între anii 1862-1865, alcătuită în scopuri didactice, este prima enciclopedie de literatură românească. Succinta notiță biografică despre Vasile Aaron se află în volumul III, la paginile 382-383. De aici a fost preluată informația, bazată pe izvoare orale târzii, că durata vieții versificatorului a fost de 52 de ani, de pe la anul 1770, până la 1822. Documente mai noi demonstrează că el s-a născut pe la 1780 și a murit în august 1821.
 - 2 1. Vasile Aaron, 1780-1821. *Studiu monografic*, Sibiu, 2011; 2. Vasile Aaron, *Patima și moartea Domnului nostru Isus Hristos*, Sibiu, 2012; 3. Vasile Aaron, *Scrieri antume. 1806-1821*, Cluj-Napoca, 2013.
 - 3 Bistra, comună mare pe valea Arieșului, în aval de Câmpeni. Familia preotului Theodor Aron/Aaron din Bistra a fost înobilată de împăratul Leopold I (1658-1705) la 18 iulie 1701, predicatul nobiliar acordat fiind *de Bistra*, maghiarizat *Bisztrai*.
 - 4 Petru Pavel Aaron (1709, Bistra – 1764, Baia Mare). Instalat în scaunul episcopal în anul 1754, Petru Pavel Aaron a păstorit Biserica Unită într-o perioadă extrem de dificilă. De numele lui se leagă deschiderea școlilor de la Blaj, înființarea bibliotecii, fundarea tipografiei, restaurarea unor biserici și mănăstiri, transformarea Blajului într-un focar al culturii românești din Transilvania, cu binecunoscutele ei reverberații în timp și în întregimea spațiului național.

rezonanță din mulțimea intelectualilor români prinși în fluxul înnoitor al reformismului iluminist. Fiu al unui modest preot greco-catolic din satul Glogoveț, din apropierea Blajului, vatră românească ascunsă între dealurile prăvălite spre lunca Târnavei Mari, Vasile Aaron și-a căutat un alt drum în lume decât cel al părintelui său. Absolvent al seminarului teologic din târgușorul de la confluența Târnavelor, a plecat la Cluj unde a urmat cursurile de drept de la Liceul piariștilor. După obligatoria practică la Tabla regală din Târgu Mureș, a depus jurământul cerut de lege, devenind astfel „jurat procurator”, adică avocat cu dreptul de a profesa în teritoriile Marelui Principat al Ardealului. Aflând că la Sibiu ar fi nevoie de avocați, s-a stabilit în anul 1804 în „Cetatea roșie” de pe Cibin, capitala teritoriului denumit *Fundus Regius* și aflat sub jurisdicția autorităților săsești.

În epocă, Sibiu, deși decăzut din rangul de capitală a Transilvaniei, era totuși un oraș foarte important pe planul practicii judiciare⁵. Aici era sediul Universității săsești⁶, instanța superioară unde se judecau în recurs toate cauzele înaintate de scaunele, de districtele și de orașele libere regești. Tot la Sibiu, în afara instanțelor unipersonale foarte active, Magistratul orașului și scaunului, în plenul său, funcționa ca primă instanță de apel în cauzele înaintate de scaunele de judecată din satele și târgurile subordonate, iar în primă instanță judeca pricinile de importanță mai mare. Acestea fiind condițiile, decizia tănărului

- 5 Zona avea o organizare judecătorească diferită de cea din comitatele nobiliare și din scaunele secuiești, reglementată prin ceea ce a fost, timp de aproape trei secole, o constituție *sui generis* a întregului teritoriu locuit de sași. Rezultat al unor dezbateri aplicative, întinse pe patru decenii, menite să pună de acord cutuma sașilor cu prevederile dreptului roman din codul lui Justinian, *Statuta Iurium Municipalium Saxonum* a fost sancționat de Ștefan Batory, rege al Poloniei și principe al Transilvaniei, în 1583 și a rămas în vigoare până în 1853. Ca recompensă, principalul său autor, judele Brașovului Matthias Fronius, primește nu numai privilegiul exclusiv, primul de acest fel cunoscut în Transilvania, pentru editarea și desfășurarea lucrării timp de 10 ani, ci și titlul nobiliar. Publicat imediat, *Statuta (...)* a cunoscut numeroase reeditări.
- 6 Termenul „Universitatea săsească”, echivalentul românesc al sintagmei latine *Universitas Saxonum* (uniunea cetăților și scaunelor săsești din Transilvania) este derutat pentru necunoscătorii temei, tentați să asocieze cuvântul latin *universitas* (totalitate) înțelesului uzual românesc de instituție de învățământ superior. Universitatea săsească era instanța superioară politică, administrativă, juridică și de reprezentare a tuturor teritoriilor locuite de sași. Ea se întrunea, de obicei o dată pe an, în sesiuni la care participau înalții funcționari (*supremis officiales*) din toate scaunele și districtele care, juridic și administrativ, alcătuiau *Natio Saxonica*.

avocat de a se stabili în burgul sibian pare pe deplin justificată de existența premiselor de afirmare profesională.

Intrarea lui Vasile Aaron în rândul juriștilor agreeți de autoritățile Pământului Crăiesc s-a dovedit relativ dificilă. Documente ale Magistratului sibian și ale Universității săsești arată că formalitățile birocratice s-au întins pe durata unui an și jumătate: lentoarea în acțiunile juridice și administrative era o caracteristică a epocii, însă nu putem să nu luăm în calcul posibila manifestare a unui reflex de conservare instituțională în fața unui intrus.

O primă informație despre demersurile întreprinse de Aaron pentru a obține dreptul de a profesa la Sibiu provine din protocolul de ședințe al Magistratului orașului pe anul 1804, unde se consemnează: „Basilius Aaron, avocat jurat, supune, la 28 mai a.c., adevărta privind jurământul depus la Târgu Mureș și permisiunea dobândită în consecință de a accepta și a purta, oriunde pe teritoriul acestei țări, acțiuni judiciare și exprimă rugămintea ca, întrucât intenționează să-și desfășoare activitatea mai ales aici, în acest oraș, să se dea curs acelei adevărte”.

Magistratul, prin rezoluția sa din 10 iulie 1804, adusă la cunoștința petentului în 19 iulie, confirmă că a luat la cunoștință de respectivul atestat și îl avertizează că trebuie să se adreseze și Universității săsești și să se supună examinării profesionale decise de aceasta⁷.

Tânărul avocat se conformează. În protocolul de ședință din 4 decembrie 1804 al Universității săsești se consemnează că Basilius Aaron de Bistra a prezentat diploma de jurat procurator și rezoluția din 10 iulie a Magistratului, cu rugămintea ca, pentru a putea obține *stallum agendi*⁸, să i se permită să facă proba cunoștințelor sale despre legislația specifică zonei. Decizia plenului este ca solicitantul să alcătuiască o disertație în limba germană despre problematica succesiunilor în dreptul săsesc⁹.

Avocatul, acționând cu repeziciune, finalizează lucrarea în mai puțin de două săptămâni și o depune la forul decident¹⁰, rugând să fie desemnate persoanele care să-i verifice cunoștințele. Specialiștii însărcinați de Universitate

7 DJSAN, Fond Magistratul orașului și scaunului Sibiu, Doc. 1424/1804.

8 Dreptul de a profesa pe teritoriul *Fundus Regius*.

9 DJSAN, Fond Universitatea săsească, Doc. 516/1804.

10 *Idem*, doc. 555/1804.

să analizeze conținutul disertației și să procedeze la examinarea solicitantului sunt senatorul brașovean Trausch și notarul bistrițean Gellner, asistați de avocații Schreiber, Altlaechner și Caspari. Petentului i se cere să se pună de acord cu aceștia asupra parcursului de urmat și, deoarece a redactat lucrarea în limba latină¹¹, să o traducă în germană, „întrucât, conform legilor în vigoare, în tribunalele săsești procedura decurge în germană”.

Mai mult ca sigur că Aaron nu a mai tradus lucrarea, de vreme ce limba oficială în jurisdicția Principatului era latina. În fondul de arhivă s-a păstrat doar textul latin, analizat de specialiștii Universității, după cum o dovedesc câteva adnotări marginale.

Împrejurările au făcut ca decizia Universității să fie pusă în aplicare cu foarte mare întârziere. Abia la începutul anului 1806, delegații examinatori, Michael Bertleff, judele districtului Bistrița, și Georg Müller – alții decât cei nominalizați inițial – raportează că și-au îndeplinit misiunea, „l-au examinat conștiincios pe amintitul avocat în privința legilor municipale săsești și l-au găsit apt de a obține *stallum agendi* la forurile de judecată săsești”. Ca urmare, Universitatea decide să i se răspundă petentului că se aprobă cele solicitate în decembrie 1804, după ce va depune jurământul de a acționa corect în procesele încredințate și după ce, prin notarul provincial, vor fi îndeplinite formalitățile de rigoare¹².

Aventura acceptării lui Aaron ca avocat recunoscut pe întregul teritoriu al Pământului Crăiesc poate fi considerată ajunsă la final abia când avocatului îi este comunicată decizia adoptată, adică la 29 ianuarie 1806.

Important ni se pare faptul că, prin tenacitatea lui, Aaron reușește să pătrundă în citadela unei instituții exclusiviste, beneficiind de deschiderea determinată de reformele iosefine. Românii din zonă au perceput accederea lui Aaron la noul statut social drept un pas important pe calea împlinirii unui deziderat mereu exprimat și cu obstinație refuzat: acela ca în aparatul de stat, central și provincial, să existe funcționari proveniți din rândul lor, nația

11 Pagina de titlu a disertației este: *Dissertatio Iuridica in Statutorum Libri II-di, Titulos 2-dum et 4-tum, quam Basilius Aaron, adjuratus causarum per M. Transilvaniae Principatum Partesque Eidem reapplicatas Fori utriusque Procurator Amplissimae Universitati Inclitae Nationis Saxoniae dum censuram ex Legibus Statutalibus subire intenderet, humillime substravit. Cibinii, die 15-a Decembris 1804.*

12 DJSAN, Fond Universitatea săsească, nr. 5/8 ian. 1806.

majoritară, care să asigure echilibrul etnic și corectitudinea rezolvării problemelor administrative și juridice referitoare la români, ca indivizi sau comunități¹³. Reușita lui este cu atât mai meritorie, cu cât ea nu este rezultatul unor jocuri de culise ori al unor eventuale intervenții interesate. În fața unor specialiști de marcă, Aaron a făcut dovada că are capacitatea intelectuală și cunoștințele de specialitate cerute unui profesionist în domeniu. Pentru aceasta stă mărturie, întărind concluziile juriștilor sași examinatori, disertația alcătuită de el la sfârșitul anului 1804, cu atât mai valoroasă cu cât este, probabil, prima lucrare de acest gen redactată de un român.

Total necunoscută până acum câțiva ani, când am făcut referiri la ea în mai sus-amintita monografie¹⁴, disertația în limba latină se prezintă ca o alcătuire strict circumscrisă subiectului stabilit de autoritatea decidentă: dezvoltarea și explicarea modului în care Cartea a II-a, titlurile 2 și 4 din *Statuta Iurium Municipalium Saxonum* soluționează problemele succesiunii, în cazul inexistenței dispozițiilor testamentare, și cele ale partajului bunurilor între părinți și copii. Credem că alegerea temei nu a fost întâmplătoare. Succesiunea și partajarea averii, cu tot ce presupuneau ele în plan uman și material, constituiau capitele esențiale ale dreptului familiei și ocupau o arie importantă în ansamblul cauzelor ajunse pe rolul instanțelor. Un avocat trebuia să cunoască în detaliu domeniul pentru a se putea descurca în multitudinea situațiilor posibile.

Parcurgând cele douăzeci și nouă de pagini ale disertației, constatăm că Aaron tratează tema în manieră didactică, sistematic și explicit, o analizează metodic, punctând elementele esențiale. Construcția aleasă facilitează urmărirea măsurii în care este acoperită problematica. În locul expozeului la care ne-am fi putut aștepta, avocatul adoptă sistemul catehetic al întrebărilor și răspunsurilor, modalitate la care va recurge și în lucrarea juridică mai amplă alcătuită în anul următor, la care ne vom referi pe larg mai încolo.

13 Aflând întâmplător de existența avocatului, un oarecare Gheorghe Pop, „notarăș pe apa Sebeșului”, i se adresează cu simplitate emoționantă: „Așe și eu, auzind că din neamul nostru te-au ridicat Dumnezeu la o treaptă mai înaltă, din inimă mă bucur, măcar că sânt necunoscut. Dumnezeu să te ție întru mulți ani, în neschimbată sănătate, cu zile îndelungate, **spre apărarea și folosul neamului românesc** (s.n.).

14 *Vasile Aaron (...)*, pp. 139 și 173-174.